

	Sp	Prt	It	M	C	Sl	Cr ³	Srb	Bh	Skip	B	Gr	Cg	Mc	V	A	T	SM
nagykövetség	X	X	X	-	X	X	X	x	x	x	x	x	x	x	x	-	X	-
főkonzulátus	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	X	-
tiszteletbeli konzulátus	5	1	11	1	1	-	2	-	-	-	1	5	-	-	-	-	4	-
gazdasági intézmény*	X	-	X	-	-	-	X	X	-	-	X	X	-	-	-	-	X	-
kulturális intézmény**	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-

Szerkesztette: Pap Norbert

1. táblázat: A magyar kulturális és gazdasági jelenlét intézményrendszere Dél-Európában (2007)

(Forrás: a MK Külügyminisztériuma, a Balassi Intézet és az ITDH hivatalos weboldalai alapján 2007)

* A gazdasági intézményrendszer a Külgazdasági Irodákat jelenti.

** a magyar kulturális intézetek száma a világban 18

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mc: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

	Sp	Prt	It	M	C	Sl	Cr	Srb	Bh	Skip	B	Gr	Cg	Mc	V	A	SM	T
nagykövetség	X	X	X	-	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	-	-	X
főkonzulátus	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tiszteletbeli konzulátus	-	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
Gazdasági intézmény	X	-	X	-	X	-	-	-	-	-	X	X	-	-	-	-	-	X
Kulturális intézmény	X	-	X	-	-	-	-	-	-	-	X	-	-	-	-	-	-	-

Szerkesztette: Pap Norbert

2. táblázat: A dél-európai kulturális és gazdasági jelenlét intézményrendszere Magyarországon (2007)

(Forrás: a MK Külügyminisztériuma hivatalos honlapja alapján 2007)

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mc: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

3 Az Eszéki Főkonzulátus jelenleg szünetelteti működését (P.N.).

A vizsgált dél-európai államok magyarországi intézményi jelenléte bizonyos párhuzamot mutat a magyar intézményrendszerrel. Olaszország, Spanyolország, Bulgária, Törökország és Horvátország azon államok, amelyek jelentősebb intézményrendszert alakítottak ki. Súlyosabb aszimmetriát Spanyolország esetében állapítottunk meg. A kapcsolati intenzitás másik végpontján Málta, Andorra és San Marino áll. A többi ország esetében a kölcsönösség, és a másik fél hasonló jellegű értékelése érzékelhető.

2. Kulturális és civil kapcsolatok

A rendkívül népszerű és kiválónak tekintett Google internetes keresőprogrammal, tájékozódó céllal – óvakodva attól, hogy túlzott következtetéseket vonjunk le az eredményekből – megvizsgáltuk, hogy milyen *különbségeket* lehet tapasztalni az egyes államokra vonatkozó magyar figyelmet illetően. Az internetes jelenlét tekintetében rendkívül vegyes, tulajdonképpen csak nagyon korlátozottan összehasonlítható tartalmakkal számolhatunk. Éppen ezért a három vizsgált kategóriában csak a sorrendiség az említésszámban az, amit figyelembe vehettünk.

Az eredményeket az alábbi táblázat tartalmazza. Az élbolyba azon államok kerültek, amelyekkel a kapcsolat (főként turisztikai tekintetben) relatíve intenzív. Olaszország minden tekintetben fölényesen vezet. Spanyolország, Horvátország, Görögország, Törökország, Ciprus és Bulgária főként turisztikai kínálatuk és ismertségük miatt vannak magasan reprezentálva. A sor végén azok a távolabbi elhelyezkedésű kis államok állnak, amelyekkel a magyarság kapcsolatai sem a múltban nem voltak jelentősek, sem napjainkban nem alakult ki társadalmi méretű kapcsolat.

	It	Cr	Sp	Gr	Sl	T	B	Prt	C	Cg	Srb	M	Bh	V	Skip	SM	A	Mc
az állam neve	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
a főváros neve	1	12	2	3	7	9	6	5	11	13	4	16	8	-	10	-	15	14
az államalkotó nép nevéből képzett melléknév	1	5	2	4	9	3	6	8	13	15	7	11	10	-	12	17	16	14
összesített rangsor index	1	6,3	2,3	3,6	7	6	6,3	7	11	12,6	7,3	13	10,3	14	12,3	16,5	16	15,3

Szerkesztette: Pap Norbert

3. táblázat: A dél-európai internetes tartalmak jelenléte ún. magyar honlapokon - sorrend (összefoglaló táblázat)

(Forrás: www.google.hu keresőprogrammal gyűjtve, 2007)

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, BiH: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mac: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

Magyar régió	Magyar Megyei Jogú Városok és a főváros (a testvérvárosok számával)	A vizsgált országcsoportozáshoz tartozó testvérvárosok
Dél-Alföld T:18.339 km^2 N:1,372 M fő	Békéscsaba (9) Hódmezővásárhely (9) Kecskemét (12) Szeged (19)	Nagybecskerek (Srb) Zenta (Srb) Rodostó (It) Parma (It), Pula (Cr), Szabadka (Srb)
Dél-Dunántúl T: 14.169 km^2 L:0,977 M fő	Pécs (12) Kaposvár (10) Szekszárd (8)	Terracina (It), Eszék (Cr), Szliven (B), Kütahya (T) Schio (It) Ravenna (It), Óbecse (Srb)
Észak-Alföld T:17.729 km^2 L:1,547 M fő	Debrecen (12) Szolnok (7) Nyíregyháza (8)	Cattolica (It), Sumen (B), Setubal (Prt) Forli (It) nincs
Észak-Magyarország T:13.429 km^2 L:1,271 M fő	Miskolc (7) Eger (10) Salgótarján (8)	nincs Sarzana (It), Pamukkale (T) Vigarano Mainarda (It)
Közép-Dunántúl T:11.117 km^2 L:1,1 M fő	Tatabánya,(6) Székesfehérvár (10) Dunaújváros (3) Veszprém (8)	nincs Cento (It), Blageovgrad (B), Zadar (Cr) Elbasan (Skip) nincs
Közép-Magyarország T:6919 km^2 L:2,86 M fő	Budapest (10) Érd (3)	Szarejevo (Bh), Lisszabon (Prt), Zágráb (Cr) nincs
Nyugat-Dunántúl T: 11.183 km^2 L:1,0 M fő	Győr (7) Sopron (8) Zalaegerszeg (13) Nagykanizsa (7) Szombathely (12)	nincs Bolzano (It) Gorizia (It), Dobrics (B), Lendva (Sl), Varasd (Cr), Zenica (Bh) Csáktornya (Cr), Kazanlak (B) Ferrara (It), Lecco (It), Maribor (Sl)

Szerkesztette: Pap Norbert

**4. táblázat: Önkormányzati kapcsolatok a legjelentősebb magyar városok külkapcsolati rendszere szerint
(Forrás: a városok hivatalos weboldalai alapján 2007)**

Sp: Spanyolország, Prt: Portugália, It: Olaszország, M: Málta, C: Ciprus, Sl: Szlovénia, Cr: Horvátország, Srb: Szerbia, Bh: Bosznia-Hercegovina, Skip: Albánia, B: Bulgária, Gr: Görögország, Cg: Montenegró, Mac: Macedónia, V: Vatikán, A: Andorra, SM: San Marino, T: Törökország

Szerkesztette: Pap Norbert

1. ábra:

Dél-Európa és Magyarország megyei jogú városi, testvértelepülési kapcsolatai

A legjelentősebb magyar városok külkapcsolatainak (218 szerződött kapcsolat) 17%-a kötődik a három dél-európai félszigetnek. Ezen belül is megfigyelhetünk bizonyos koncentrációt, illetve asszimetriákat. A 38 dél-európai kapcsolatból 13 olasz (34%), hat horvátországi (15%), öt bolgár (13%), négy szerbiai (11%), három török (8%), kettő-kettő pedig szlovéniai, bosnyák és portugál várossal kötött, illetve a felsoroltak mellett egyetlen albán partnerkapcsolat van.

Az arányok hozzávetőlegesen két tényezővel magyarázhatók. A horvátországi, szerbiai és szlovéniai szerződött kapcsolatok jórészt a történelmi Magyarországhoz egykor kapcsolódó városokkal kerültek kialakításra. A másik csoportba olyan települések tartoznak, amelyeket olyan népek laknak, akikkel a magyarság ún. történelmi barátságot ápol (olasz, török, bolgár). Elgondolkodtatóak a hiányok is, elsősorban Spanyolország és Görögország az, amelyekkel feltűnően nincsenek kapcsolatai a jelentősebb magyar városoknak. A görög esetben ezt részben a nyelvi és mentális távolság, a spanyol esetben pedig a francoista diktatúra hosszú időszaka után viszonylag későn megindult kapcsolatépítés rövid periódusa magyarázza.

nyelv	1980	1990	2001
német	3,50	4,36	9,874
angol	1,01	2,21	9,785
orosz	1,22	1,51	1,907
francia	n.a.	0,51	1,136
olasz	n.a.	0,15	0,601
spanyol	n.a.	0,08	0,237
latin	n.a.	0,04	0,195

Szerkesztette: Trócsányi András (2001)

5. táblázat: A közoktatásban leggyakrabban tanított nyelvek ismerete Magyarországon (%)
(Forrás: Népszámlálás 1990, 2001)

Az országcsoporton belüli fontosabb állami nyelveknek és a civilizációs képzéseknek van bázisa a magyar felsőoktatásban. Az olasz, a spanyol, a portugál, a bolgár, és a török nyelvnek tanszékei működnek az ország egyetemlein. A szomszédos államok nyelvei közül néhányat a kisebbségi oktatás, azon belül a felsőoktatás (szerb, horvát, szlovén) keretében is művelik.

A kisebbségi nyelveknek a közoktatásban is megvannak az intézményeik. Ezen túl csak az olasz és a spanyol nyelvnek van jelentős középiskolai háttere, és megmutatkozik abban is, hogy a térségből a két jelentős, nem kisebbségi bázisú nyelv az olasz és a spanyol. Ez a nyelv- és civilizációs ismeret kijelöli a társadalmi méretű kapcsolatépítés lehetséges útjait is.

Irodalom:

BAJMÓCZY P. – CSÍKOS J. 1997: Európai országok népszerűsége egyetemi hallgatók körében. – Iskolakultúra, 7. 6-7., pp. 71-77.

CSÁSZÁR ZS. 2006: A magyar oktatás Balkán képe. In: Pap N. szerk.: A Balatontól az Adriáig. Lomart Kiadó – PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, pp. 189-201.

FRIED I. 2004: Fiume. Magyarok nyomában külföldön. Budapest, Enciklopédia, 199 p.

FRISNYÁK S. 2003: Fiume jelentősége a történelmi Magyarország gazdasági életében (1779-1918). In: FRISNYÁK S. – TÓTH J. (szerk.): A Dunántúl és a Kisalföld történelmi földrajza. PTE TTK FI – BGYTF Földrajzi Tanszéke, Pécs-Nyíregyháza, pp. 379-386.

LAKOTÁR K. 2007: A 14-16 éves tanulók hazánk szomszéd országairól alkotott kognitív térképeinek tartalmi elemei. PhD értekezés (kézirat), Pécs, 145 p.

MICHALKÓ G. 1998: Mentális térképek a turizmus kutatásában. A magyar középiskolások Olaszország képe. – Tér és Társadalom, 12. 1-2. pp. 111-125.

PAP N. 2007: A Balkán „kis” politikai földrajza – Balkán Füzetek No. 5. 126 p.

PAP N. 2008: L'Ungheria ed il Mediterraneo. *Il carattere geografico dei rapporti fra l'Ungheria e gli stati dell' Europa meridionale*. Imedias Editore, Pécs, 206 p.

SEBEN G. 2006: A Balkán szociális reprezentációja. In: PAP N. szerk.: A Balatontól az Adriáig. Lomart Kiadó – PTE Kelet-Mediterrán és Balkán Tanulmányok Központja, Pécs, pp. 211-221.

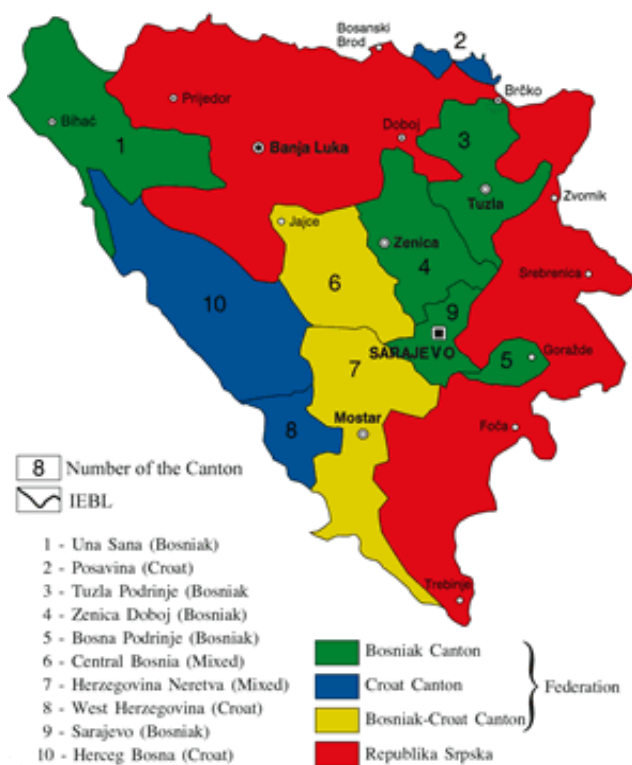
TRÓCSÁNYI A. 2001: The linguistic pattern of the Hungarian population. Population Geography, Vol. 16. No. 1-2, June-December 1994, Chandigarh, India, pp. 1-10.

A demográfiai helyzet alakulása Tuzla kantonban az 1992-1995-ös boszniai háború után

Kolutáczy Andrea⁴

Jugoszlávia felbomlása során Bosznia-Hercegovina (a továbbiakban BiH) véres polgárháború (1992-1995), és kegyetlen etnikai „tisztoztatások” színterévé vált, mindez negatívan hatott az ország demográfiai folyamataira. A BiH népesedésére irányuló kutatásokat sokban nehezíti az a tény, hogy az országban 1991 óta nem tartottak mindenre kiterjedő népszámlálást, ezért a háború utáni helyzet felmérésénél csak a hivatalos szervek becsléseire támaszkodhatunk. A rendelkezésre álló adatokat kellő kritikával kezelve mégis megkísérelhetők az ilyen jellegű vizsgálatok.

Jelen tanulmányban BiH egyik, az északkeleti országrészen található adminisztratív-területi egységére – Tuzla kantonra (a továbbiakban TK) – vonatkozóan vizsgálom az 1992-1995-ös háborút követő demográfiai folyamatok alakulását.

1. ábra: BiH a Daytoni Megállapodás szerint

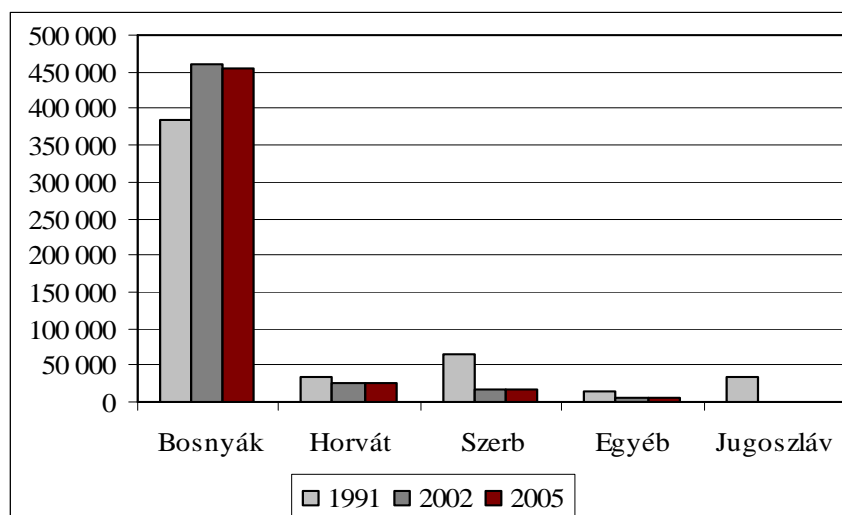
(Forrás: <http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/federation-of-bih.gif>)

⁴ PTE TTK, Földtudományok Doktori Iskola, harmadéves PhD hallgató.

Tuzla kanton a Bosnyák-Horvát Föderáció (a továbbiakban FBiH) keretén belül, a korábban tuzlai régióknak nevezett térséget lefedve jött létre 1994-ben (1. ábra). 2649 km²-nyi kiterjedése a FBiH területének 10%-át, az egész ország területének 5%-át foglalja el. 1995-ben a Daytoni Megállapodás értelmében Tuzla kantont 13 közigazgatási egységre (općina) tagolták.⁵ Čelić, Doboj-Istok, Kalesija, Sapna és Teočak (új) općinák a háború során Doboj, Lopare, Ugljevik és Zvornik régi općinákból alakultak, melyeket az említett békemegállapodás a Boszniai Szerb Köztársaságnak (a továbbiakban RS) juttatott. Az općinák közül csak három (Banovići, Srebrenik, Živinice) tartotta meg korábbi határait, míg a többi tíz egyes részeit a RS-hoz csatolták. (HASKOVIĆ, R. 2000) A kanton legnagyobb kiterjedésű općinája Lukavac (337 km²), míg a legkisebb területet Teočak foglalja el (29 km²). A területen található 12 város közül a legsűrűbben lakott település Tuzla (448 fő/km²), a legritkábban lakott Kladanj (47 fő/km²).

1. A lakosságszám és az etnikai összetétel változása 1991-2005 között

A mai Tuzla kanton területén az 1991-es népszámlálás szerint 493 887 lakos élt, ebből 70% bosnyák, 7% horvát, 13% szerb, 7% jugoszláv, 3% egyéb nemzetiségű volt. A háború során lezajlott etnikai változások következtében napjainkra a kanton lakosságának 90%-át a bosnyákok adják, őket nagyságrendben a horvátok (5%), a szerbek (3%), és az egyéb nemzetiségűek (2%) követik (2. ábra). A jugoszlávok kategóriája Jugoszlávia felbomlása után eltűnt, és az addig ott regisztráltak nagy valószínűséggel a szerbek és a bosnyákok közé sorolták magukat. A kantonban élő bosnyákság létszámnövekedésének okaira a későbbiekben még visszatérünk.

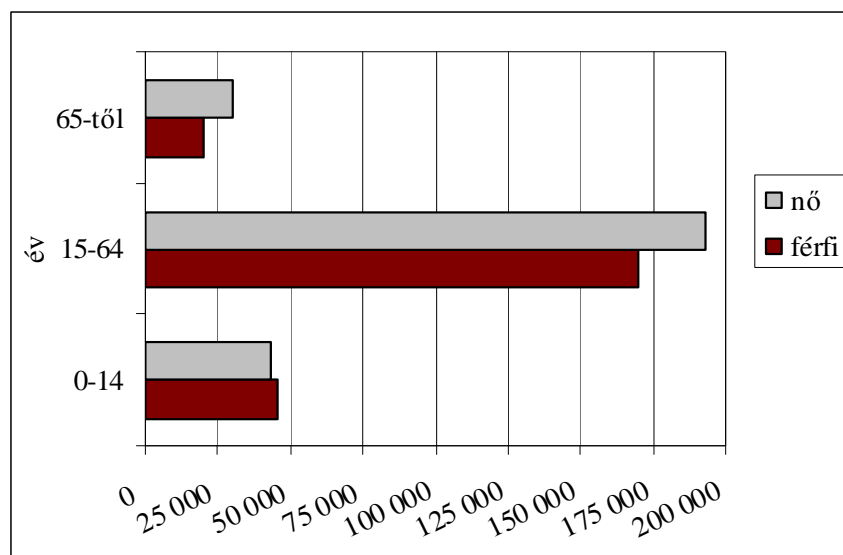
Szerkesztette: Kolutác Andrea

2. ábra: TK etnikai összetételének változása 1991-2005 között (Forrás: Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH 2005. decemberi jelentés)

⁵ A 13 općina a következő: Banovići, Čelić, Doboj-Istok, Gračanica, Gradačac, Kalesija, Kladanj, Lukavac, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla, Živinice.

Napjainkban Kanton Sarajevo (315 fő/km²) után TK (189 fő/km²) az egyik legsűrűbben lakott régiója BiH-nak⁶ – az ország lakosságának 11%-a él az említett területen. 2005-ben Tuzla kanton 502 862 fős lélekszámával – mely a FBiH lakosságának 21%-át tette ki – a népességnagyság tekintetében a kantonok közül (10) az első helyen állt.

Az életkor szempontjából a 2005-ben regisztrált népesség 18%-a a 0-14, 72 %-a a 15-64, míg 10%-a a 65 év feletti kategóriába tartozott, míg a nemek szerinti bontásban 47% volt a férfiak, 53% a nők aránya (3. ábra).⁷ A férfiak és nők megoszlása közti 6%-os különbség okaiként nem csak a férfi populációt érintő háborús veszteségek említhetők, hanem a háború utáni poszttraumális állapot, valamint a térség jelenlegi társadalmi-gazdasági helyzete is. A munkanélküli férfiak nem tudják családjukat megfelelően eltartani, ezáltal kiesnek a hagyományos szerepkörükből (a férfi a család feje és fenntartója), identitásuk meginog. Ez a probléma az aktív/produktív korosztályt érinti leginkább. Bizonyos vélemények szerint (FRECHET T.–KOVÁCS K. 2002) a fenti okok miatt az országban napjainkban megugrott a férfiak által elkövetett öngyilkosságok száma.

Szerkesztette: Kolutáczi Andrea

3. ábra: Tuzla kanton lakosságának kor-és nemek szerinti összetétele 2005-ben
(Forrás: Federacija Bosne i Hercegovine u brojama, Sarajevo, 2006.)

A válságos demográfiai helyzethez hozzájárul még az idősebb (65 év feletti) korosztályba tartozók számának folyamatos növekedése is, amely a kevesebb gyermek születésének, illetve az aktív dolgozó korosztályba tartozók munkavállalás céljából külföldre irányuló kivándorlásának a következménye.

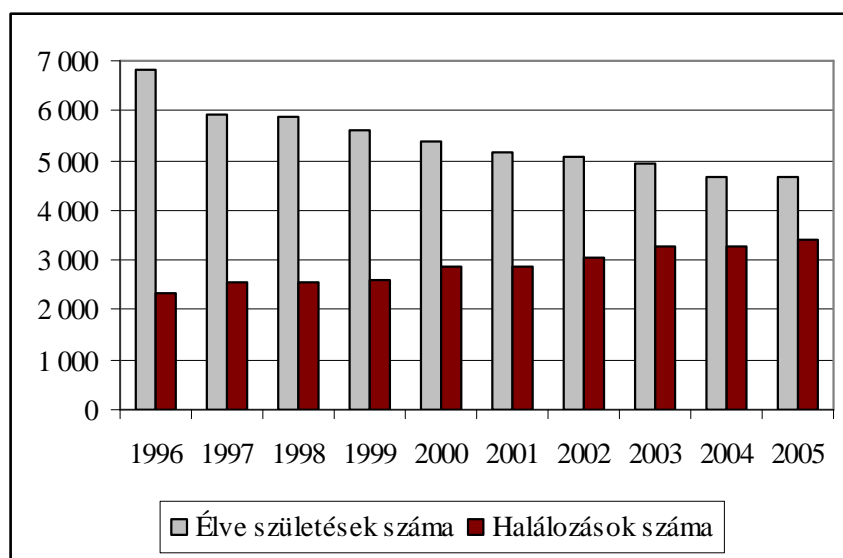
⁶ A helyi népsűrűség a FBiH (89 fő/km²) átlagának kétszerese.

⁷ Az életkorokra való bontást a boszniai statisztikai hivatalok által használt módon adtam meg.

2. A demográfiai folyamatok alakulása 1996-2005 között

A népességszám változásának dinamikáját vizsgálva elmondható, hogy a mai kanton területének lakossága az 1948-1991 közötti periódusban több mint megkétszereződött (220 000-ról → 492 000 főre) ami évi 1,8%-os növekedésnek felel meg. Ugyanebben az időszakban országos viszonylatban csak évi 1,2%-os növekedésről beszélhetünk. Az 1980-as évek végéig a mai TK területe tehát BiH demográfiaiban leggyorsabban telítődő régióját jelentette.

A háború előtti időszakhoz képest TK népességének *természetes szaporulata* napjainkra kritikus ponthoz érkezett, mértéke folyamatosan csökken. Az 1961-1970 közti periódus 20‰-éhez képest ez a mutató az 1981-1990 közti időszakban 10‰-re esett vissza, és a háború után (1996-2000 között) is tovább csökkent a szimbolikus 5-6‰-ig, ami nem biztosítja a lakosság természetes reprodukcióját (KIKANOVIC, M. 2001). Az 1996-2005 közti időszakban a születések száma folyamatosan csökkent (10 év alatt kevesebb mint egyharmadára!), a halálozások száma pedig ezzel egyenes arányban nőtt a vizsgált kantonban (4. ábra).

Szerkesztette: Kolutáczi Andrea

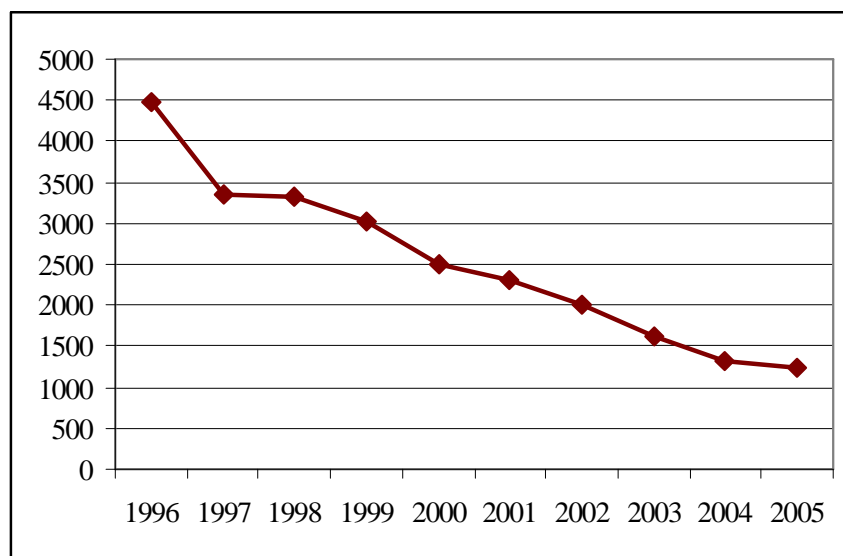
4. ábra: A születések és halálozások számának alakulása TK-ban 1996-2005 között (Forrás: Statistički godišnjak/ljetopis FBiH, Sarajevo, 2005.)

Mindez természetesen negatívan hat a terület természetes szaporulatára, amelynek alakulása az országon belüli trendnek felel meg, vonalának futása azzal egyirányú (5. ábra).

A népességszám alakulását a nehéz megélhetés, rossz gazdasági helyzet (magas munkanélküliség, tömeges képzetlen munkaerő, alulfizettség, rurális terek kiürülése az urbánus javára, falusi magánföldek elhagyása, stb.) mellett a migráció is nagyban befolyásolja. A produktív korú népesség körében sok a munkanélküli, illetve sokan

közülük az országot elhagyva, külföldön keresnek maguknak könnyebb megélhetési lehetőséget.

Az otthonmaradók körében a fent említett okok miatt csökken a gyermekvállalási kedv, illetve a hagyományos nagycsaládos modell helyébe a nukleáris típusú lép azáltal, hogy az emberek kevesebb gyermeket vállalnak, mint azelőtt (három-négy helyett csak egyet-kettőt).⁸

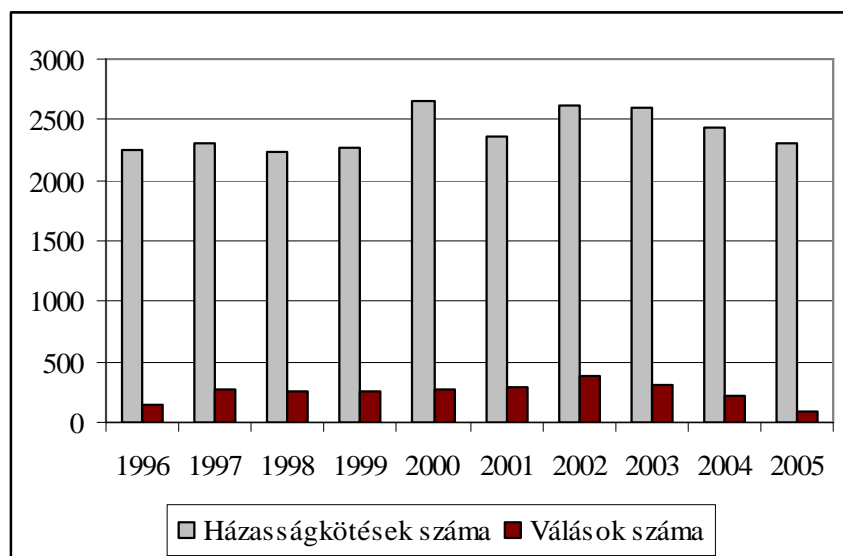
Szerkesztette: Kolutác Andrea

**5. ábra: A természetes szaporulat alakulása TK-ban 1996-2005 között
(Forrás: Statistički godišnjak/ljetopis FBiH, Sarajevo, 2005.)**

A fentiekkel összefüggésben érdemes megvizsgálni a *házasságkötések* és a *válások* számának alakulását is TK-ban (6. ábra). A házasságkötésre való hajlandóságot a társadalmi-gazdasági viszonyok nagyban befolyásolják a vizsgált térségben. A magas fokú munkanélküliség és az egzisztenciális bizonytalanság megnehezíti a fiatalok számára az önálló élet elkezdését. Ezen kívül nő az iskolázottság, egyre többen folytatják tanulmányaikat felsőfokú oktatási intézményben, mindez kitolja a családalapítás idejét. A nyugat-európai trendek begyűrűzésének hatására megkezdődött a hagyományos életvitel bomlása – folyamatosan nő a házasságon kívüli együttélések száma.

A rendelkezésre álló adatokat vizsgálva kitűnik, hogy a kantonban az 1996-1999 közti időszakhoz képest 2000 után kissé megugrott a házasságkötések száma, de még így sem közelíti meg a háború előtti tendenciát. A házasságkötésekre jutó válások száma nem túl sok, bár az 1996-1999 közötti ingadozást követően 2000-től folyamatosan emelkedik, és csak 2004-2005-ben csökkent valamelyest.

⁸ BiH-ban tehát egyik etnikum sem használja a demográfiai robbanás eszközt ahhoz, hogy a területhez való jogát többségi alapon biztosítsa (mint pl. a koszovói albánok esete).

Szerkesztette: Kolutáczi Andrea

6. ábra: A házasságkötések és a válások számának alakulása TK-ban 1996-2005 között
(Forrás: Statistički godišnjak/ljetopis FBiH, Sarajevo, 2005.)

Az eddig bemutatott tényezőkön kívül – mint ahogy azt már korábban említettük – egy terület népességszámának alakulását a *migráció* is befolyásolja. A háború előtti időszakban negatív migrációs egyenleg jellemezte Északkelet-Boszniát. Az 1953-1991 közötti 40 évtizedes periódusban 135 000 lakos költözött el e területről. Ez a magas migrációs szaldó a régió gazdasági fejletlenségének, és a nem megfelelő ipari struktúrájának következménye. Az 1981-1991-es népszámlálások között 42 189-en vándoroltak el, ami a terület népességszámának 42%-os visszaesését eredményezte ebben a periódusban. (ĐOZIĆ, A. 2003)

Az 1992-1995 között zajló háborút a nagy emberveszteség mellett a nem kívánt lakosság szisztematikus száműzése jellemezte. A kényszerű migráció a lakosság etnikai struktúrájának átformálódását eredményezte nemcsak Északkelet-Boszniában, hanem az ország más területein is. A Drina-mente bosnyák lakossága – Goražde város lakói kivételével – a regionális centrumok (Sarajevo, Tuzla), és a környéken lévő többi nagyobb település felé migrált/menekült. Az ily módon elhagyott, és azelőtt főként bosnyákok által lakott településekre szerbek költöztek megváltoztatva ezzel Északkelet-Bosznia etnikai, és szociális-demográfiai struktúráját is.

A háborús események hatására, illetve azok következményeként egész BiH több mint 70 opcinájából 146 137 személy vándorolt a mai TK területére. A menekülthullám főként a kanton urbánus központjait érintette (Gračanica, Lukavac, Srebrenik, Tuzla, Živinice). A menekültek számához a 468 550 fős helyi népességet is hozzávéve megkapjuk az 1997 végén a kantonban jelenlévő összlakosság számát (614 687 fő), melynek a becslések alapján 76%-a volt helyi lakos, 24%-a pedig belső menekült. 1999 végére még mindig 118 448-an rendelkeztek menekültstátusszal a kantonban, e személyek több mint fele Tuzla és Živinice opcina területén tartózkodott. Ugyanebben az évben azonban 17 814 fő

háború előtti lakóhelyére visszatelepülőt is regisztráltak a helyi hivatalos szervek. (ĐOZIĆ, A. 2003)

Tuzla kanton mai demográfiai képe minden fontos jellemzőjét megtartotta a háború eredményezte megbontottságnak. A napjainkban is tartó kétirányú visszatelepülési folyamat ellenére még megközelítőleg sem állt helyre a terület háború előtti etnikai struktúrája. 12 évvel a háború után az alábbi társadalmi folyamatok jellemzik a tuzlai régiót: a belső menekültek visszatelepülése a háború előtti tartózkodási helyükre, a lakosság valamely harmadik országba történő kivándorlása (Ausztrália, Kanada, USA, Nyugat-Európa), illetve a háború alatt menedékkül választott területen való tartós megtelepedés (főként TK és Kanton Sarajevo). Habár jelentősen csökkent a kantonban élő belső menekültek száma, 2003-ban a jelenlévő lakosság 12%-a, 2005-ben pedig 5%-a tartozott még mindig ebbe a kategóriába.

A Tuzla kantonban élő bosnyákok számának 90%-ra történő növekedését okozó tényezők a következők: 1. a háború során szinte kizárólag bosnyák nemzetiségűek menekültek a kantonba (minden korcsoportból és mindkét nemből), és nagy részük tartósan meg is telepedett itt; 2. a nem bosnyák etnikumnak a kantonból való elvándorlása – a horvátok és a szerbek nagy része házáat eladva inkább Horvátországba és Szerbiába költözik át, ezzel is hozzájárulva a kanton etnikai homogenizációs folyamatához.

3. Összegzés

A fenti rövid tanulmányban Bosznia-Hercegovina egyik adminisztratív-területi egységének háború utáni demográfiai helyzetét mutattuk be a rendelkezésre álló (becsült) statisztikai adatok alapján. Az elemzésből meglehetősen sötét kép tárult elénk Tuzla kanton népesedési helyzetére vonatkozóan, de talán még kétségbe ejtőbb az a tény, hogy az ország más részein sem jobb a helyzet.

Északkelet-Bosznia jelenlegi demográfiai és területi-igazgatási széttöredezettsége negatívan hat a tuzlai régió fejlődésének minőségére, és a makroregionális integrációs folyamatokba való bekapcsolódására. A térség egészséges társadalmi fejlődésének érdekében nélkülözhetetlen lenne például a belső menekültek visszatelepülési folyamatát végigvinni, amely megváltoztathatná nemcsak a háború során létrejött új etnikai struktúrát, de az egykor összetartozó területet képező északkeleti országrész etnikai alapon való szétszabdaltságát is. Napjaink Bosznia-Hercegovinájában azonban a reintegráció helyett minden az ország tartós kettős, esetleg hármas (külön horvát entitás?) megosztottsága felé mutat, és a kisebbségi visszatérések előtt is még mindig sok – gazdasági, politikai, társadalmi – akadály áll.

A nehéz gazdasági helyzet miatt, a Tuzla kantonban élő fiatalok és a produktív korosztályba tartozók jelentős hányada is külföldi munkavállalásban, letelepedésben gondolkodik, és jó, ha legalább évente egyszer visszatérnek szülőföldjükre szabadságukat eltölteni, vagy az otthon maradt rokonokat meglátogatni.

Amennyiben ez a negatív népesedési folyamat nem változik, hamarosan feltehető a kérdés: hogyan alakul majd a vizsgált terület jövőbeni sorsa?

Irodalom:*Tanulmányok, könyvek:*

ĐOZIĆ, A. (2003): Prinudne migracije i problema razvoja regije Sjevernoistočne Bosne. – In: NURKOVIĆ, R. (szerk.): Regionalno razvojna problematika BiH i susjednih zemalja u procesu približavanja Evropskoj Uniji. Zbornik Radova, UNTZ PMF Odsjek za geografiju, Tuzla, pp. 259-272.

FRECKET T. – KOVÁCS K. (2002): A lelkekben még dúl a harc. – In: Hetek VI. évf. 41. sz. (<http://hetilap.hetek.hu/index.php?cikk=37060>) 2007. szeptember 24.

HASKOVIĆ, R. (szerk. 2000): Tuzlanski Kanton – Tuzla Canton. Bosnia Ars, Tuzla, 160. p.

KIKANOVIĆ, M. (2001): Postratne demografske prilike Tuzlanskog kantona. - In: Pogledi 8. Preporod, Tuzla, pp. 96-103.

KOLUTÁČZ, A. (2006): A népesedés szociális és etnikai sajátosságai Tuzla kantonban (Bosznia-Hercegovina). – In: PAP N. (szerk.): A Balatontól az Adriáig. Lomart – PTE TTK KMBTK, Pécs, pp. 299-314.

Jelentések, statisztikák:

Federacija Bosne i Hercegovine u brojkama – Federalni Zavod Za Statistiku, Sarajevo, 2006.

Izveštaj o evidentiranim potencijalnim korisnicima pomoći za obnovu i povratak u BiH. – Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. Sarajevo, 2005.

Kanton Tuzla u brojkama – Federalni Zavod Za Statistiku, Sarajevo, 2002.

Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine. – Federalni Zavod Za Statistiku, Sarajevo, 2004.

Tuzlanski kanton u brojkama – Federalni Zavod Za Statistiku, Sarajevo, 2006.

<http://www.ohr.int/ohr-info/maps/images/federation-of-bih.gif> (2007. 10. 01.)